

הלכות מעשיות

ממורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קל"ב

שודר בערוץ "קול ברמה" במסגרת התכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עזונו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות בדיקת חמץ

ומוצרי מזון הכשרים לפסח

נושאי השיעור:

מנהג פתיתי הלחם בבדיקת חמץ. שיעור הזמן והאופן שצריך לבדוק. בדיקת ארונות מטבח. ניקיון החצר לפסח. המתארחים בבתי קרוביהם או בבית מלון - בדיקה לבית שאין גרים בו בפסח. אם שייך "בל תשחית" בשריפת אריזות חמץ בערב פסח. למכור לגוי חמץ בעין. חומרי ניקוי כשרים לפסח. תרופות, משחת שיניים ואיפור כשרים לפסח. מוצר בהכשר הבד"ץ לימות השנה ובהכשר רבנות לפסח. עוגיות פפושדו.

מנהג פתיתי לחם

א¹. שאלה: אנחנו נוהגים לפזר פירורי לחם בבית לפני בדיקת חמץ, כדי שהמוצא ימצא בבדיקה. מה הטעם למנהג?
תשובת הרב: המקור לדברים הוא מהכלבו (סי' מח דף ו' ע"ד) שהביא מרן בבית יוסף (סימן תלב), שנוהגים להניח כמה פתיתים של לחם בבית קודם בדיקת חמץ. והטעם לדבר הוא מפני שאנשים רגילים לנקות את הבית היטב, ויש סבירות גבוהה שאדם יבדוק ולא ימצא חמץ, ואם כן יוצא שמברך "על ביעור חמץ" ולמעשה לא מבער כלום ובירך ברכה לבטלה. ולכן נהגו לשים כמה חתיכות לחם כדי שהבודק ימצא אותם ואכן יבער את החמץ.

אבל הכלבו מעיר שלא צריך לחשוש לזה, כי אין פירוש הברכה "על ביעור חמץ" שאנחנו מתחייבים לבער חמץ, אלא הכוונה היא שבורא עולם ציוונו לבער את החמץ שנמצא ברשותנו,

¹ היום (כ"ג אדר) הוא יום פטירתו של מר חמי רבי נח חנינא בן ז'ינה טראבלסי ז"ל. היה יהודי יקר וצדיק מופלג, ומת במיתת נשיקה. יהי רצון שהדברים יהיו לעילוי נשמתו.

וכדי לקיים את המצוה אנחנו הולכים לבדוק אם אכן יש לנו חמץ בבית, ואם נמצא נבער אותו. ולעולם אם אין חמץ בבית אנחנו מקיימים את המצוה שלא יהיה בביתנו חמץ, ולכן מעיקר הדין לא מוכרחים להניח פתיתי חמץ.

כדברי הכלבו כתבו עוד כמה ראשונים, שיש מנהג כזה אבל אין בו צורך. ומעניין שכבר הראב"ד בשו"ת תמים דעים (סי' כט) מביא את המנהג וכותב עליו שזה מנהג נשים, ונמצא שהמנהג הזה הוא קדמון מאד. גם הרמ"א בדרכי משה (סי' תלב סק"ב) ובהגהתו בשולחן ערוך (שם) מביא את המנהג הזה, ומסיים שם שלמעשה אם אדם לא שם פתיתי חמץ לא עיבב וזה לא מהווה בעיה, כי מעיקר הדין אין צורך כמו שכתבו הראשונים.

ודעת רבנו האריז"ל (בפרי עץ חיים שער כא סוף פ"ה) שמנהג ישראל הזה צריך לקיימו, כי יש כאן טעם נסתר. החמץ כידוע מסמל את כוחות הרע, שהם רק נראים גדולים וחזקים ובאמת בפנים הכל אויר. הפתיתים של החמץ שאנחנו שמים הם כנגד אותם כוחות, שנקראים "י" כתרין דמסאבותא". וכשאנחנו לוקטים ומבערים את אותם פתיתים אנחנו

מתפללים לקב"ה שכמו שאנחנו מבערים אותם, כך גם הקב"ה יבער ויכלה את כל אותם עשר כוחות טומאה וממילא בתוכנו יישאר רק טוב². זה הטעם למנהג, והוא מנהג יפה וחשוב.

אבל יש כאן בעיה שצריך לשים לב. ישנם אנשים שמפזרים את הפתיתים בכל הבית, ולפעמים קורה מקרה שלא מוצאים אחד מפירוורי החמץ³. כדי לפתור את הבעיה הזו הרבה נוהגים לרשום בפתק איפה הם שמו כל חתיכה, אבל גם בזה תיתכן בעיה שיתפוררו ויתפזרו פירוורים קטנים של חמץ מהחתיכה. יש פתרון טוב, לרכז את כל עשרת הפתיתים בשקית ניילון שקופה, ואותה להניח באחד המקומות. זו הדרך הטובה ביותר, ואין חיוב לפזר אותם בכל הבית, לא על פי הפשט ולא על פי הקבלה.

עוד נקודה נוספת שחשוב להדגיש. ישנם אנשים שכאשר מקיימים את מנהג פתיתי החמץ, אינם טורחים לבדוק את כל הבית כמו שצריך, אלא בעל הבית יודע איפה רגילים להחביא לו, ובמידה והוא שכח האשה מכוונת אותו עם המשחק 'חם קר', הוא לוקח את עשרת הפתיתים ומבחינתו הוא סיים בדיקת חמץ. צריך לדעת שזו טעות. בדיקת חמץ כמשמעה כן היא – "בדיקה", ופירושו שצריך לחפש ולבדוק שאין בבית חמץ כלל. אמנם יש את מנהג עשרת הפתיתים וכדאי לקיים אותו, אבל הבדיקה צריכה להתבצע כמו שצריך כהוגן וכראוי.

אופן הבדיקה

ב. שאלה: בהמשך לשאלה הקודמת – מקובל במשפחתנו ובמשפחות רבות אחרות להניח עשרה פתיתי חמץ מפוזרים בבית, וכאשר הבדוק מוצא אותם מסיימים את הבדיקה ועורכים ביטול חמץ. לעומת זה שמעתי על משפחות שבדיקת חמץ אצלם נערכת שעות ארוכות. כיצד בדיקת חמץ אמורה להיות לפי ההלכה?

² ב"לשם יחוד" של בדיקת החמץ שכותב הרב בן איש חי בלשון חכמים (מופיע בכל ההגדות), ישנה תפילה מאד מתוקה וערבה שאנחנו מבקשים מהקב"ה שיבטל את כוחות הטומאה והרוע שיש בעולם.

³ יש כאלה קוראים להם כנגד עשרת בני המן. פרשנדתא דלפון אספתא, וכשמגיעים לזיתא הוא נעלם, לא מוצאים אותו...

תשובת הרב: אין צורך להיות קיצוני לא לכאן ולא לכאן. אמנם כמו שאמרנו אין ראוי לחפש רק את הפתיתים של החמץ ולגמור בכך את הבדיקה, כי כתוב בגמרא שצריך לבדוק בחורים ובסדקים ובכל פינות הבית⁴.

אבל מצד שני אין צורך לבדוק במשך כמה שעות⁵. מרן ראש הישיבה גאון הדור והדרו רבנו מאיר מאזוז שליט"א אמר שגם מהגמרא⁶ משמע שבדיקת חמץ אינה לוקחת יותר משעה. הגמרא במסכת פסחים (ד.) שואלת "ונבדוק בשית?" כלומר, מדוע בודקים את החמץ בלילה ולא בשעה ששית שזה שעה אחת קודם זמן איסורו. ומשמע בגמרא שדי בשעה אחת בלבד כדי לסיים לבדוק בית רגיל⁷.

וכיצד צריכה להתבצע בדיקת החמץ למעשה? מרן בשלחן ערוך (סי' תלג ס"ג) כותב: "בודק כל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ, ולכן כל חדרי הבית והעליות צריכים בדיקה שפעמים אדם נכנס בהם ופתו בידו".

והמשנה ברורה (ס"ק יד) שם כותב שצריך לבדוק אפילו בחדרים שמחזיקים בהם משכנות [כלומר חדרי כספות שאדם שומר שם את המשכונות של הלוויים שלו], אפילו שאדם לא רגיל לאכול ולשתות שם, מכל מקום כיון שיכול להיות שפעם באמצע הארוחה בא מישהו להחזיר את החוב למלוה והוא היה עם איזו עוגיה או חתיכת לחם ביד, יש לחשוש שהוא הניח את העוגיה בחדר הזה כדי להביא ללוה את המשכון, ולכן גם חדר כזה חייב בבדיקת חמץ. ודברים אלה הם בעצם גמרא ערוכה.

⁴ הרבה פעמים אנשים בשיעורים שואלים: "כבר ניקינו את כל הבית ביסודיות, מה צריך בכלל לבדוק?". על זה אני עונה בשאלה - בשביל מה צריך לעשות "טסט" כדי לקבל רישיון, ולא מספיק לאדם כל מה שלמד בשיעורי הנהיגה. התשובה ברורה לכולם: ה"טסט" בא לבדוק האם אכן האדם למד לנהוג כמו שצריך, וודאי שלא עושים מבחן למי שלא למד כלום. וכך גם אצלנו, הבדיקה נועדה לבדוק שאכן ניקינו כמו שצריך, וזה כמו מבחן שאנחנו עושים על הניקיון שלנו.

⁵ ואגב, זה מה שגרם לאנשים שלא בודקים כמו שצריך, כי קשה להם מאד לבדוק כמה שעות.

⁶ תמיד הראיות שלו מקוריות, הוא מוצא בגמרות תשובות כמעט מפורשות להרבה שאלות ובעיות.

⁷ למסקנא הגמרא מבארת שהטעם שבודקים בלילה הוא מפני שכולם נמצאים בבית בלילה (ובמשך היום אדם נמצא בעיסוקים שלו). ועוד טעם שבלילה הנר מאיר יפה יותר.

ולא רק זה, אלא מרן בשלחן ערוך (סי' תלג ס"ו) כותב שגג היציע והמגדל⁸ אינו צריך בדיקה כיון שהוא משופע. ומשמע שגוף הארון עצמו צריך בדיקת חמץ, וכמו שכותב המשנה ברורה שם. וגם בגג עצמו כל הטעם הוא מפני שהוא משופע ואי אפשר להניח עליו דברים, אבל אם היה שטוח ודאי צריך בדיקה⁹. ולכן ארונות בגדים וגגות ארונות ומקררים, צריכים בדיקת חמץ לאור הנר כמו כל הבית.

אבל כתבו האחרונים שיש בזה חילוק בין אדם שעושה רק ניקיון כללי לבית, לבין אדם שעושה ניקיון יסודי. אדם שעושה ניקיון כללי לבית, לדעת כל הפוסקים חייב לעשות בדיקת חמץ ממש לאור הנר בארונות של הבגדים וממש בכל מקום. אבל היום (וגם בעבר) שאנחנו עושים ניקיון יסודי, עוברים מדף מדף, מנקים אותו עם מטלית, שמים לב שלא נשאר שם אף פירור ושום דבר חמץ, ומאותו הרגע משגיחים שלא יהיה שם חמץ כלל ועיקר, אפילו שאנחנו לא עושים את זה לאור הנר, מביא מרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' תלג סק"ו) את תשובת מהר"י שפירא ע"ה (בסוף ספרו עמ"ש פסחים, סי' יב) שכיון שמנקים את המקום הזה היטב, אפשר להקל בזה ואין צורך לחזור ולבדוק את אותם מקומות לאור הנר.

אמנם מדברי כמה פוסקים משמע שאם אדם בדק קודם הזמן צריך לחזור ולבדוק. אפשר לחלק ששם מדובר על בדיקה וייתכן שלא בדק היטב, אבל כאשר אדם עשה **ניקיון יסודי** ובדק והשגיח שלא נכנס חמץ, ייתכן שיותר קל. וכמה אחרונים מקילים בזה. וכמו שמבואר מדברי מרן החיד"א בברכי יוסף שאפשר להקל. (עיין בחזון עובדיה עמ' לו. וע"ע בשו"ת איש מצליח ח"א סי' לז. וע"ע לגיסי הגאון רבי חיאל הכהן בשו"ת מחקרי ארץ ח"א סימן כג ובהגהות איש מצליח על המשנה ברורה סימן תל"ג בסוה"ס, שהאריך לבאר הטעם להקל).

לסיכום: נכון לבדוק היטב בבדיקת החמץ בכל מקום בבית. ומכל מקום אחר שמנהג העולם היום לנקות את הבית בניקיון

יסודי קודם ערב פסח ובדקים שלא נשאר שום פירור חמץ, מעיקר הדין אפשר לקחת את הנר ולהסתובב בתוך הבית בכל החדרים, לבדוק אותם לאור הנר בדיקה קפדנית ודקדקנית, ואין צורך לבדוק את ארונות הבגדים וכדומה בליל ארבעה עשר בניסן.

בדיקת ארונות מטבח

ג. שאלה: שמעתי שצריך לבדוק לאור הנר את המקרר ואת ארונות המטבח. רציתי לשאול כיצד אפשר לבדוק כאשר המקרר מלא במצרכים הכשרים לפסח, האם די בהצצה חטופה במקרר?

תשובת הרב: אכן הרבה אנשים לא יודעים בזה את ההלכה. יש פוסקים שכותבים שאת ארונות המטבח צריך לבדוק אותם ממש לאור הנר. ומצד שני באמת קשה לבצע את זה, כי בערב פסח המקרר והארונות מלאים במצרכי מזון. בשו"ת תפילה למשה (ח"ד סי' בז) כתב שלאחר שמסיימים לנקות את המקרר, אפילו שזה לפני ליל ארבעה עשר בניסן, יביא נר ויעביר בתוך המקרר כדי לקיים את המצוה. ואפילו שבמקרר יש את אור החשמל, צריך לבדוק לאור הנר כתקנת חכמים¹⁰. ויעשה את הבדיקה דוקא בלילה, ואפילו שהאדם גמר לנקות את המקרר ביום. אחרי שגומרים לבדוק את המקרר, אפשר להניח שם את כל המוצרים ולא צריך לבדוק שוב בליל ארבעה עשר בניסן. אותו דבר גם בארונות המטבח, כשגומר לנקותם היטב יבדקם לאור הנר ויניח את כל המוצרים הכשרים לפסח בתוכם.

אמרנו קודם שאין חיוב לבדוק את ארונות הבגדים לאור הנר. ובשו"ת תפלה למשה (שם) כותב שלכתחילה רצוי לבדוק את כל ארונות הבגדים לאור הנר וכמו שעושה בארונות המטבח. גמרת לנקות מדף אחד, תבדוק אותו לאור הנר ואחר כך תכניס בחזרה את הבגדים. ואפילו שזה שבועיים שלשה לפני פסח, תעשה כך ובזה אתה יוצא לכתחילה ידי חובת בדיקת חמץ.

¹⁰ אנחנו עושים כפי כללי הבטיחות ההלכתיים והרוחניים. כמו שבכללי הבטיחות אסור לעבור עליהם וצריך לעשות מה שכתוב, כך גם בהלכה, לא מעגלים פינות בבטיחות, ולכן צריך לבדוק גם את המקרר לאור הנר.

⁸ מגדל הכוונה ארון, לא מגדלי עזריאלי.

⁹ יש אנשים שאצלם המקום הכי נוח להרים דברים הוא מעל המקרר, עד שחצי מהבית נמצא מעל המקרר. וודאי שמקומות כאלה מועדים להנחת חמץ.

הרצפה, מכל מקום כיון שאנחנו לא רואים חמץ ממש שנוכל לומר שודאי יש שם חמץ, מקום זה נחשב לספק חמץ ומרן כותב שבספק חמץ בחצר אינו צריך בדיקה כי סומכים על היונים והחתולים שיאכלו אותו.

הלכה למעשה: אדם שרוצה לאכול בשבת בחצר, יעשה ניקיון אחרי הסעודה ואפילו שאינו לאור הנר, ואחרי הניקיון שלו אינו צריך עוד לבדוק.

בדיקה לבית שאין גרים בו בפסח

ה. שאלה: אחר הסגרים הארוכים והממושכים שהיו כאן בעקבות נגיף הקורונה חשבנו לערוך את חג הפסח בבית מלון, האם בכל זאת חייבים לבדוק את החמץ שבבית?

תשובת הרב: מרן¹¹ בשולחן ערוך (סי' תל"ו ס"ג) כותב הלכה חשובה, שיהודי שיש לו בית מלא חמץ ומכר אותו לגוי, והוא עומד להיכנס למחרת בערב פסח לבית חדש ונקי שאין טעם לבדוק אותו מחמץ, חייב לבדוק בדיקת חמץ. כיון שחלה עליו חובת ביטול שלושים יום קודם לפסח, וחייב לבדוק ואינו יכול להפקיע מעליו את חיוב בדיקת חמץ.

והוא הדין גם למשפחות שנוסעות לבית מלון, שחייבים לבדוק את הבית כרגיל אפילו שמוכרים אותו לגוי.

ויש שואלים שהרי האדם הולך לבית מלון בפסח כדי לנוח, ואם יצטרך לטרוח לנקות את הבית ולבדוק בדיקת חמץ, לא נח כלל. בשביל מה הוא משלם כמה אלפי שקלים או אפילו יותר אם יתחייב לבדוק ולנקות את הבית?! ויש גם מקרים יותר קשים, שהאשה נמצאת לפני או אחרי לידה וקשה לה מאד לנקות את הבית, ולכן הם הולכים להתארח אצל ההורים וכדומה. האם באמת נצריך אותם לנקות ולבדוק את כל הבית כרגיל?

¹¹ ברוך ה' עם ישראל מקבל חירות לאט לאט, הן חירות גשמית והן חירות רוחנית, והקב"ה נותן לעם ישראל רק רפואה וישועה. זה המקום שקריאתו של מרן ראש הישיבה הגאון הגדול הרב מאיר מאזוז שליט"א תמשיך ותהדהד, הרב קרא לכל יהודי ויהודי ללכת ולהתחסן. כולנו שומעים את קריאתו של גדול הדור וקמים ומתחסנים, כך צריך לעשות! גדול הדור אמר והוא לוקח על עצמו את האחריות, ואם הוא אמר אז אנחנו מקיימים. וכמו שאומרים רבותינו "כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל" – אנחנו שומעים לעצתו של גדול הדור ומתחסנים, וה' יתברך יתן רפואה וישועה לעם ישראל ולעולם כולו.

חשוב להדגיש, מה שאמרנו שאפשר לבדוק את המקרר לפני ליל בדיקת חמץ, זה בתנאי שעל כל פנים ליל בדיקת חמץ האדם חוזר לבצע בדיקה בביתו, ורק אז אינו צריך לבדוק במקרר ובארונות המטבח.

לסיכום: הבדיקה הכללית בבית לאור הנר נעשית בליל ארבעה עשר בניסן, וכמובן לאחר מכן הביטול עם הברכה. אבל בימים שקודם לכן, אדם שגומר לנקות את המקרר או את ארונות המטבח [ויש מחמירים גם בארונות הבגדים], יקח נר בידו ויבדוק אותם לאורו בלא ברכה, ובליל בדיקת חמץ עצמו אינו צריך לחזור ולבדוקם.

ניקיון החצר לפסח

ד. שאלה: בימים שקודם פסח הילדים אוכלים בחצר, ובפרט השנה שפסח חל בשבת, אנו מתכוונים לערוך את סעודות השבת בחצר. מה ההלכה לגבי בדיקת החמץ בחצר?

תשובת הרב: מרן (סי' תל"ג ס"ו) כותב: "אמצעה של חצר אינו צריך בדיקה". ולאו דוקא אמצע החצר ממש, אלא הכוונה לכל שטח החצר, ומרן רק בא לשלול אם יש בכתלים של החצר חורים ויש חשש שיש שם חמץ כן צריך לבדוק שם. והטעם לדבר הוא מפני שגם אם היה שם איזה חמץ, יש עופות וחתולים שמצויים שם ויש סיכוי גדול שאכלו את זה. אבל זה דוקא אם לא ידוע אם היה שם חמץ או לא, כי אם ברור שהיה שם חמץ, אי אפשר להסתמך על היונים והחתולים שאכלו את זה (ש"ע שם). ולכן אותם אנשים שאוכלים בחצר, כיון שודאי יש שם חמץ, אינם יכולים להסתמך על היונים והחתולים שאכלו אותו.

ואפילו אם לא ידוע בוודאות שיש שם חמץ, כותב המשנה ברורה (ס"ק כז) בשם ספר מקור חיים, שאם אוכלים שם ממש בערב פסח זה נחשב לודאי חמץ.

אבל יש פתרון לבעיה הזו. לאחר שבני הבית גומרים לאכול, יסתכלו על הרצפה [ואפילו שאינו לאור הנר] וירימו את כל החמץ שרואים שיש שם, כגון חתיכות לחם או עוגיות וכדומה שרואים אותם, ויאבדו אותם, ויטאטא את המקום. לאחר שהרימו את כל החמץ שהיה נראה שם, המקום הזה נקרא רק "ספק חמץ", ואפילו שיתכן ונשאר פירורים של חמץ על

ובאמת יש לזה פתרון, שלא ימכרו את כל הבית לגוי אלא ישאירו חדר אחד או פינה אחת קטנה בכניסה לבית שאותם הם לא ימכרו, ואת זה ינקו היטב כמו כל פסח, ויקיימו בו מצות בדיקת חמץ ובברכה. וכיון שהם קיימו את מצות בדיקת חמץ בחדר שנשאר ברשותם, הם פטורים מלבדוק את כל הבית ואינם צריכים לנקותו כלל.

האם שייך "בל תשחית" בחבילות חמץ בערב פסח

ו. שאלה: בערב פסח בשנים החולפות נשאר בבית חבילות חמץ, כגון אטריות, פתיתים, כוסכוס עוגיות ועוד, ושרפתי אותם בשריפת חמץ. רציתי לשאול האם יש בזה איסור "בל תשחית", וצריך למכור הכל לגוי במקום לשרוף?
תשובת הרב: אין חשש לאיסור "בל תשחית". ונבאר. אנשים חושבים שכל הענין של בדיקת חמץ זה משהו שרק ראוי ורצוי, ואפשר למכור לגוי ולמגור את הסיפור, אבל זה ממש לא נכון. אזכיר כאן סיפור שמופיע בגמרא ובבין ממנו עד כמה הענין של מכירת חמץ היה רחוק מהם.

הגמרא במסכת פסחים (יג.) מספרת על יהודי בשם יוחנן חקוקאה, שאדם אחד הביא לו שק של חמץ לשמור לו עליו. ביום ערב פסח קם להתפלל בנץ, ובשעה הראשונה של היום בא לרבי יהודה הנשיא ואמר לו שמישהו הביא לו שק מלא חמץ, והוא לא הגיע לקחת את זה, למרות שעברו כבר כמה שבועות וחודשים, והוא לא יודע מה לעשות עם החמץ הזה בערב פסח. אמר לו הרב שלא ימכור אותו לגוי, כי יכול להיות שיגיע בעל הבית וירצה את החמץ שלו. שעה שניה בא אליו שוב, ושוב הרב אומר לו שלא ימכור כי אולי הוא יגיע. וכך גם בשעה השלישית והרביעית. בשעה החמישית כבר אי אפשר לאכול חמץ, ואם יגיע בעל הבית עכשיו הדבר היחיד שהוא יכול לעשות זה בעצם למכור את כל החמץ שלו לגוי, אז הרב אמר לו עכשיו תלך למכור את זה לגוי, מפני שבעל הבית לא יכול לומר לך אני רוצה לאכול את החמץ כי הוא לא יכול לאכול אותו. וככה הוא באמת עשה. לכאורה המעשה הזה תמוה מאד, כי יש כאן פתרון פשוט. מדוע הרב לא אמר לו שימכור את החמץ כבר בבוקר לגוי ולא יבזבז את הזמן היקר של ערב פסח, ובמידה ויבוא אותו יהודי שהפקיד את החמץ, יאמר לגוי

שבמקום שיעשו החזרות אחרי פסח, יעשו את זה כבר עכשיו, שיקבל את הכסף בחזרה ויחזיר את החמץ.

ומכאן משמע שלא כך היו עושים, אלא אם היו מוכרים את החמץ לגוי היו מוכרים לו אותו מכירה מוחלטת ובלי החזרות. אם כן מעיקר הדין יש עדיפות יותר לשרוף את החמץ שנשאר ולא למכרו לגוי, ויקיים את המצוה של התורה "תשביתו שאור מבתיכם", לקיים מצות ביעור כמו שצריך ולא להפסיד את המצוה על ידי מכירה לגוי.

אמנם באליה רבה (סי' תמח סק"ז) כתב שהאחרונים היקלו לעשות מכירת חמץ, אבל זה רק כאשר יש צורך ודוחק, אבל לא ימכור סתם לגוי חמץ גמור שנמצא בבית ישראל, אפילו שעושים את המכירה כדת וכדין. וכל רבותינו הקדמונים פה פראג אסרו למוכרי שיכר שימכרו לגוים את השיכר שבמרתף, כי למה להם לקנות הרבה שיכר לפני פסח, או שיקנו קצת שיספיק לכם עד פסח וייגמר, או שיחזירו אותם לגוים במקום שזה מתאפשר.

כמובן שכל אלה שמוכרים חמץ בסיטונאות חייבים לעשות מכירת חמץ. אבל אדם פרטי בבית שלו שנשאר לו חצאי אריזות של אטריות וכדומה, ודאי שעדיף לשרוף אותם ולקיים בזה מצות שריפת חמץ ממש.

אלו דברים אנשים פרטיים ימכרו לגוי? דברים שיש בהם רק חשש חמץ, כמו תרופות וכדומה. או שיש לך "בובנוירה" שאיננה חמץ אבל לא כתוב עליה כשר לפסח, ואי אפשר לדעת איזה רכיב יש פה והאם היא חמץ או לא, ולכן את זה אפשר למכור לגוי. וכמו שאמרנו, לא כדאי למכור חמץ גמור לגוי. (וע"ע בס' ה' נסי' ה"ב פ"ח ס"ו).

חומרי ניקוי כשרים לפסח

ז. שאלה: האם חומרי ניקוי צריכים כשרות לפסח? השאלה התעוררה היות ומוכרים אקונומיקה עם כשרות לפסח, ומצד שני ידוע שכל דבר שנפסל מאכילת כלב מותר לאוכלו בפסח. מה ההלכה?

תשובת הרב: מרן בשולחן ערוך (סי' תמב ס"ב) כתב: "הפת שעטיפשה ונפסלה מלאכול לכלב, וכן מלוגמא [-סוג של משחה] שנסרחה אינו חייב לבער". ולכן אקונומיקה וכל

חומרי ניקוי כיוצא בזה שאין שום כלב שישתה את זה ויישאר בחיים, בודאי שאינם צריכים כשרות לפסח.

ולמה אם כן החברות עושות על זה כשרות לפסח? הסיבה לכך היא שישנם הרבה יהודים בעלי תשובה או סתם יהודים יקרים שלא יודעים מה צריך הכשר ומה לא, אז עושים לעצמם כלל ברור שכל מה שלא כתוב עליו כשר לפסח הם לא קונים, ובשבילם החברות מכשירות את המוצרים האלה לפסח.

ובמובן אם אדם רואה בחנות מוצר כשר לפסח מכיון שהוא פסול מאכילת הכלב, אבל אין עליו חותמת כשרות, מותר לקנות אותו אין בזה שום בעיה וזה נקי לחלוטין. כי מן הדין אין שום צורך לקנות חומרי ניקוי כמו אקונומיקה סבון וכדומה כשרים לפסח.

תרופות, משחת שיניים ואיפור כשרים לפסח

ח. שאלה: האם תרופות, מוצרי איפור ומשחת שיניים טעונות הכשר לפסח?

תשובת הרב: לגבי תרופות – יש לשים לב בין תרופה שהטעם שלה אינו מתוק, לבין תרופה שהטעם שלה מתוק. למשל "אקמולי" ו"מוקסיפון" לילדים יש להם טעם טוב וטעים, או כל מיני תרופות דומות שיש להם טעם טוב, חייב שיהיה להם הכשר לפסח. ונכון שאדם רגיל לא ישתה אותם כי הוא מסכן את הגוף שלו, אבל מכל מקום מצד הטעם יש לו טעם מתוק וחייב הכשר לפסח.

אבל תרופות שהם גלולות וכדומה שאין להם טעם טוב, מן הדין מותר לקחת אותם למרות שהם לא כשרים לפסח. ורצוי למי שיש ביכלתו והרופא מאפשר לו, שיחליף אותם בתרופות כשרות לפסח.

דוקא בנושא הזה כולם גועשים ורועשים, וקופות החולים מוציאות מיליוני שקלים על הדבר הזה למרות שמן הדין אין צורך בזה, אשריהם ישראל וכך ראוי להיות. אבל יש נושאים אחרים שהם הרבה יותר חמורים ודוקא בהם משום מה לצערנו הרב אנשים מקלים. וזה הנושא של משחת שיניים ואודם בשפתים. ועורר על כך מרן ראש הישיבה גאון ישראל בספרו ה' נסי (ח"ב סימן ה'), שהיות והדברים האלה נכנסים בפיו של האדם, צריכים הכשר לפסח. ולא רק משחת שיניים

שבדאי יש לה טעם טוב, ולפעמים נשאר לאדם מעט משחה בפה שאינו שטף את הפה כמו שצריך, והוא קצת מוצץ את זה ואפילו בולע את זה, זה טעים לו ומרענן, אם כן בודאי שאפילו שאי אפשר לאכול את זה בכפית מכל מקום יש להיזהר בכך. ויש מקילים.

ואפילו אודם לשפתים לנשים, נכון להיזהר ולהקפיד לקנות אודם כשר לפסח.

ומדוע? מרן בשולחן ערוך (סי' תמב ס"ג) כותב שאם יש בגדים שכיבסו אותם עם חלב חיטה, מותר לקיימן בפסח. ואף על פי כן כותב המגן אברהם (סק"ד) שאסור לפרוס מפה על השולחן שכיבסו אותה בחלב חיטה, כי חוששים שמא יפרך מהחומר הזה מעט לתוך המאכל ואדם יבוא לאכול את זה. (ומשמע שאע"פ שנפסל מאכילת כלב, יש חומרא לכתחלה).

והוא הדין באודם של השפתים, אמנם האשה לא אוכלת את זה, אבל בשעה שהיא אוכלת דבר כלשהו, האודם נדבק לה באוכל ונכנס פנימה לתוך הפה, ובזה בודאי שראוי להיזהר.

ואדם לא ימתין לרגע האחרון, אלא קודם פסח יסתובב בחנויות ויקנה לאשה אודם כשר לפסח, וכל שכן שפתון כשר לפסח. אבל שאר מוצרי איפור כמו "מייקאפ" וצלליות וכדומה אינם צריכים הכשר לפסח.

מוצר בהכשר הבד"ץ לימות השנה ובהכשר רבנות לפסח

ט. שאלה: מוצר שיש עליו הכשר בד"ץ אך כתוב עליו שהכשרות אינה לפסח אלא לשאר ימות השנה, ויש הכשר של רבנות לפסח, האם מותר לאכול את המוצר ללא חשש? כמו כן עוגיות פפושדו בעבר היה לזה הכשר בד"ץ בית יוסף, כיום יש לזה רק הכשר רבנות. האם זהו ענין טכני בלבד?

תשובת הרב: מוצר שאין עליו כשרות בד"ץ לפסח לא כדאי לאכול אותו, כי באמת ההכשר שלו לפסח הוא רבנות בלבד. אמנם לפעמים קורה שזה נוצר בגלל שאותו בד"ץ לא נותנים הכשר על קטניות, אבל לא מחייב שזו הסיבה היחידה, ולפעמים יש שם כל מיני רכיבים אחרים שמי מקפיד ומדקדק בהלכה הם אינם ראויים לו. ואם בכל השנה אדם נזהר לאכול בכשרות בד"ץ, קל וחומר בפסח שלא יאכל אם אין עליו

כשרות בד"ץ. כל אחד יקח את הבד"ץ שהוא סומך עליו, אבל צריך להקפיד על כך.

עוגיות פפושדו

לגבי עוגיות פפושדו – אסביר בקצרה מה השתנה שם. המושג 'חמץ' הוא קמח שעירבו אותו עם מים והוא תפח, ואם הוא לא הספיק לתפוח זה לא חמץ. מרן כתב בשולחן ערוך (סי' תסב ס"א): "מי פירות בלא מים אין מחמיץ כלל". כלומר, אדם שלקח קמח ולש אותו עם יין או עם מיץ תפוזים טבעי טהור, או עם ביצים וכדומה, ולא הכניס לשם טיפת מים, הרי שהדבר הזה לא יוכל להחמיץ.

ואפילו אם עבר לא רק ח"י דקות, אלא מאה ושמונים דקות ויותר, הדבר הזה לא יכול להחמיץ לעולם.

ואמנם הרמ"א שם בהמשך הסימן (סעיף ד) כתב שבמדינות אשכנז לא נוהגים לאכול מצה עשירה, אלא אם כן בשעת הדחק לצורך חולה או זקן הצריך לזה.

ומדוע? מפני שדעת רש"י (פסחים לו.) ועוד ראשונים שמה שהגמרא אמרה מי פירות אינן מחמיצין, הכוונה היא שאין בזה איסור כרת, אבל מכל מקום יש בזה איסור לאו. אבל רוב ככל הראשונים סוברים שזה מותר גמור. ולכן הרמ"א גם כן מסכים שמצה עשירה מעיקר הדין מותרת, ומכל מקום נוהגים להחמיר.

מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל כשכיהן כרב ראשי בעיר תל אביב, הלך למפעל עוגיות פפושדו והתיר את העוגיות הלכה למעשה. ובעקבות זה שנים לאחר מכן עד לפני מספר שנים היו כותבים עליהם "בהכשר מרן הרב עובדיה יוסף".

אבל לאחר מכן הראשון לציון הגאון רבי אליהו בקשי דורון זצ"ל בשנים האחרונות לכהונתו כראשון לציון, עורר שיש בעיה. התברר ששמים חומרי התפחה בבצק, כי אם ישימו יין וקמח בלבד זה נעשה מוצק מאד ולא אוורירי, וקשה מאד לאכול את זה. כדי שהבצק יתפח הם היו שמים חומרי התפחה כימיים. החומר הזה גורם שיהיה בעוגיות הללו אויר, והשאלה היא האם החומר הזה נקרא כהחמצה למרות שמי פירות אינם מחמיצים.

ודנו פוסקי דורנו בדבר לאסור, כי התוספות במסכת פסחים (כח: ד"ה מחמת דבר אחר) כותבים שאם העיסה התחמצה על ידי שמרי יין, יש בזה איסור כרת. וכאן השאלה היא האם כוונת התוספות לעיסה שנילושה במים (והוסיפו שמרי יין במקום שמרים טבעיים שעשויים משאור), או שמדובר בעיסה שנילושה ביין בלבד (ללא מים), ואף על פי כן כיון ששמו לה שמרי יין זה מחמיץ ואסור. (ומה שכתוב שעיסה שנילושה במי פירות אינה מחמיצה, מדובר שלא שמו לה שמרים, ואם אכן שמו בה שמרים יכול להיות שזה מחמיץ אותה).

ובאמת יש מחלוקת אחרונים בפירוש דברי התוספות. בספר בית מאיר והמשנה ברורה (בביאור הלכה סי' תסב ס"ג ד"ה ללוש) כתבו שזה אסור גם בעיסה שנילושה בלי מים, כיון ששמו לה שמרי יין היא מחמיצה. אבל לעומת זה דעת כמה אחרונים (אור שמח, הגאון רבנו זלמן, והגאון רבי יהודה ליב איסטרין שהובא בספר שדי חמד) חולקים ואומרים שזה לא הפירוש של התוספות.

מרן ראש הישיבה שליט"א (בס' ה' נסי ח"ב פ"ט הערה מט) הביא כמה הוכחות שבעצם כוונת התוספות שאכן מעורב בזה מים, ולכן בעוגיות פפושדו שהם נילושים ללא מים מותר. וכך פסקו הראשון לציון הגאון הרב שלמה משה עמאר שליט"א ולהבה"ח מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל.

ולכן למרות שבפפושדו יש חומרי התפחה, כיון שאין בו טיפה אחת של מים זה לא יכול להחמיץ. מה שרואים אותו שהוא נהפך לאוורירי זו לא החמצה, אלא רק פשוט מכניסים בו גלי אויר, אבל התרכובת הכימית הפנימית שלו לא משתנה ולכן זה לא נקרא חמץ.

להלכה, כמו שהזכרנו, דעת מרן ראש הישיבה היא כדעת מרן הרב עובדיה וכדעת הרב עמאר להקל בפפושדו, אבל מכל מקום מרן ראש הישיבה נמנע מזה למעשה ואמר שלא כל דבר שמותר צריך להקל בזה ובפרט בפסח. (למרות שמעיקר הדין הדבר מותר).

שמעתי אומרים שגם מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל הורה לחברי בד"ץ בית יוסף שלמרות שמעיקר הדין מותר, מכל מקום מעתה לא תופיע חותמת ההכשר של בד"ץ בית יוסף, כי מי

להם עוגיות פפושדו ויאכלו ויסתובבו אתם, כי מעיקר הדין מותר, וגם אם נשאר באיזו פינה חתיכת עוגיית פפושדו אז עדיין אין בדבר הזה איסור. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

שרוצה לאכול בד"ץ משמעות הדברים היא שהוא רוצה לאכול את הכי טוב שיש בעולם. ובעוגיות האלה, למרות שמעיקר הדין מותר, כיון שיש חולקים בהבנת דברי התוספות, מכל מקום אומר מרן הרב עובדיה שזה כבר לא "בד"ץ". וזו הסיבה שירד ההכשר של בית יוסף מעוגיות פפושדו. אבל סמוך לחג הפסח אפשר בהחלט לכל אחד ואחד לתת לילדים שלו, שבמקום שיאכלו חמץ ויסתובבו בבית אתו, יתן

השיעור נמסר ביום ראשון כ"ג אדר תשפ"א

כמידי יום ראשון בשעה 12 בצהריים בערוץ "קול ברמה"

בית ההוראה פתוח 24 שעות ביממה, בטלפון: 03-5500228

העלון יוצא לאור בחסות

א. משכנתאות – יעוץ המשכנתא הטוב ביותר בארץ

לפרטים: 054-8444095

להצלחת: רמי יצחקיאן, אריאל פלר, יוסי דהמן, אליהו חן ויוסי ברנס הי"ו

לעילוי נשמת: בני בנימין בן ליזי עליזה.

עורך: הרה"ג ר' שלמה נחום שליט"א

העלון לא הוגה ע"י מוה"ר ונכתב על דעת המערכת בלבד

ניתן להצטרף לאלפים המקבלים את העלון במייל, שלחו בקשה למייל - A025606532@gmail.com

כמו כן ניתן לשלוח שאלות בכתב לרב שליט"א, שלחו לכתובת המייל הנ"ל, נשתדל שהשאלות יועברו לרב באותו היום ובתוך ימים ספורים יתקבלו תשובות ברורות לכל השאלות.

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי מורנו הרב שליט"א

בקו "תורת חיים" 02-5606532

וכן במערכת "קול הלשון"